

Anuntxi Arana

Urradurak

H

izkuntzaren altxorra dira euskalkiak eta kutxa amankomuna koloratzen dute gustukoan dugun hitza aukeratzeko parada ematen digutenean. Ahoskeran, ordea, badira

batasuna nahasten duten bi kontsonante, ‘j’ espainola Hegoaldean eta ‘rr’ frantsesa Iparraldean. Belarea eta ubularea deitzen diete, hurrenez hurren, fonetikariek, eta hots latzak dira biak, eztarrikoak. Elkarren hurbil dira fonetikoki eta, politikoki, mugaz bi aldean zatiketaren sinbolo simetriko begitartzen zaizkit.

Hain dira hedatuak soinu bizki horiek ez garela ia haietaz ohartzen, batez ere xaharren ahots umoek esanak badira. Gordinago ageri dira belaunaldi berriek ateratzen dituztenean, bereziki bertsuetan aritzen direnean: gazte eta lorios dira, sendo daude eta indarrez tinkatzen dute hauspoa. Haien zintzurrean urradura bat edo igartzen dute entzuleek –batzuek segurki– eta beren belarrarian sufritzen.

Nahiko berriki sartu dira euskarari ‘j’ belarea eta ‘rr’ ubularea. Lehenaz Larramendik idatzi zuen ez zela euskararena, kutsatua baizik (pegadiza), eta XVIII. mendean erdian Hegoaldeko leku gutxitan ezagutzen zutela. Geroztik arrakasta izugarria izan du eta gaur egun arras barneratua dute euskaldun anitzek. Behin, aspalditxotan, mendebaldeko bizkaitar batek etengabe erabiltzen zuela konturatuta, zergatik egiten zuen galdetzeraz ausartu nintzen; erantzun zuen bere sortetxean ez bezala, berak, alfabetatu eta euskalgintza ofizialean sarztearekin batera, forma “batua” onartu zuela, erdarazko ‘j’, alegia. Handik laster, Euskaltzaindiak ‘j’ sabaikaria [y] hobetsi eta aholkatu zuen, eta orduan bizkaitarraz gogoratu nintzen, itzuliko zela etxeko ohi-turara, akademiaren prestigioa zuenez geroz. Baita zera ere: aurtan berriz entzuteko parada izan dut eta lehen letxe segitzen du, delako batuari men eginda. Nafar zenbaitek bezala.

Ipar Euskadin askoz geroago sartu da ‘rr’ frantsesa, Frantzia ere ez baita zaharra. Euskaltzaindiak gaitzetsi du eta barnealdeko adineko jende anitzek ez dute behin ere bereganatu, hasteko Bardozen, Urdiñar-

GAIZKA IROZ

ben, Izuran, Bidarrain... Horretaz oso azalpen polita ematen du Erramun Baxok soziolinguistak: haren eskualdean, Suhuskunen, denek euskal ‘rr’ a ahoskatzen zutela eta frantses moduz egiteari “grekatzea” deitzen ziotela (“total” zentzua ere badu, bestalde, “greka” horrek). Mintzatzeko molde berezizat zeukaten, urrean, baina orain Iparralde osoa hartua du Pariseko modak eta bestela egitea hegoaldekeriaren marka da, omen, hainbestearaino non Hegoaldeko gurasoen haur batzuek etxean sekula aditu ez duten soinua hautatu baitute, hobeki iparraldetu nahiz, beren hemengotasuna erakusteko. Berdin egiten dute guraso horietarik zenbaitek, eta bertuosoenek hitz berean ‘j’ belarea eta ‘rr’ ubularea elkartzan ere dituzte; haien “jarri”, “jorra”,

Orain Iparralde osoa hartua du Pariseko modak eta bestela egitea hegoaldekeriaren marka da, omen, hainbestearaino non Hegoaldeko gurasoen haur batzuek etxean sekula aditu ez duten soinua hautatu baitute, hobeki iparraldetu nahiz, beren hemengotasuna erakusteko

“jarrai” eta antzekoak entzutea gogoangarria da, benetan.

Ezinbestean grekatzen dutenak badira –idazle, bertsolari, politikari ospetsuak–, edo beste manieraz ikasteko aukerarik izan ez dutenak. Ez da hor arazoa, bistan da, baizik eta holakoak gorai patzea eta lehenestea.

Garrantzizkoa da euskararen ahoskeraren historia ezagutzeko, batik bat gazteek ikas dezaten nolako zen Larramendiren garaian, “gehienbat goxoa eta zakartasunik gabea”, eta nolakoak izan diren oraintsu arte ‘j’ eta ‘rr’; horren argitara hauta dezaketentzat gero edo, bederen, ez ditzaten lagunengan erdeina batasun alderantz doazen jarduerak. ■